

Д. В. Цолін

ПАРАФРАЗИ БІБЛІЙНОЇ ПОЕЗІЇ В ТАРГУМІ ОНКЕЛОСА: ЕЛЕМЕНТИ ЕСХАТОЛОГІЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Таргум Онкелоса – переклад Тори арамейською мовою – посідає особливе місце серед перекладів Біблії, що були створені в добу пізньої Античності. Як і інші таргуми, Таргум Онкелоса (далі – ТО) створений для літургійного користування: оскільки давньоєврейська мова вже не була в широкому повсякденному вжитку серед юдеїв, виникла потреба в перекладі Святого Письма арамейською – мовою, що виконувала функції *lingua franca* в той час; і цей переклад дублював читання сакрального тексту мовою оригіналу. Проте, на відміну від решти таргумів, Таргум Онкелоса містить мінімальну кількість додаткового матеріалу – переклад тут майже буквальний (кількість пояснювальних ремарок і глос дуже обмежена). Саме тому пізніше за цим таргумом був визнаний статус “офіційного” (поряд із Таргумом Йонатана бен-Уззіеля до книг Пророків, у якому спостерігається такий же підхід до перекладу). Однак при передачі поетичних текстів автор(и) ТО допускають чимало вільностей, не просто парафразуючи текст, а привносячи в нього нові смисли. Форма вірша при цьому імітує оригінальний паралельний вірш (*parallelismus membrorum*).

Отже, чому автор(и) ТО відходили від принципів буквального перекладу саме в поезії? Найпоширеніша думка полягає в тому, що поезія розглядалася як *пророцтво*, а отже, потребувала інтерпретації. Метафорична мова, за розумінням інтерпретаторів біблійного тексту, містить “прихований” зміст, який має бути експлікованим у тексті таргума.

Варто зауважити, що вільна передача поезії притаманна не лише ТО – вона зустрічається в Палестинських таргумах також, проте й непоетичний текст у цій групі арамейських перекладів теж передано з численними доповненнями (на відміну від Таргума Онкелоса). Що ж спонукало автора ТО відійти від принципу буквального перекладу саме в поетичних текстах? Очевидно, що це були важливі для юдаїзму есхатологічні концепти, які автор(и) *хотіли донести* до аудиторії. Отже, перед нами стоїть завдання проаналізувати ті уривки з поетичних перекладів, які демонструють додавання до оригінального тексту есхатологічних мотивів. У цій статті ми досліджуємо всі переклади поетичних творів, де є такі есхатологічні вставки: Благословення Якова (Бут. 49:27), Четверте пророцтво Валаама (Числ. 24:15-24), Пісня Мойсея (Повтор. 32:1-43) та Благословення Мойсея (Повтор. 33:2-27). Ступінь насиченості цих текстів таким елементами есхатологічної інтерпретації є різним: найбільше їх знаходимо у Благословенні Якова, тоді як у трьох інших – лише окремі фрагменти парафразовано з додаванням подібних елементів. Переклад з арамейської – наш. Спочатку пропонуємо короткий огляд історії таргумів і місця серед них Таргума Онкелоса.

1. Таргуми як пам’ятки унікальної перекладацької традиції. Таргумами (арам. תרגום – “переклад”) називали переклади-парафрази біблійного тексту арамейською мовою, процес створення яких охоплює дуже великий проміжок часу – від I до VIII (і навіть IX) ст. н. е. Таргуми не лише перекладають біблійний текст, вони доповнюють його – або невеликими глосами (як, наприклад, Таргуми Онкелоса та Йонатана бен-Уззіеля), або ж розлогими коментарями (як, скажімо, Палестинські Таргуми).

Таргуми виконували особливу функцію в юдейській літургії: біблійний текст читався на богослужінні мовою оригіналу – давньоєврейською, а потім спеціальний читець – *метургеман* (מתורגמן)¹ – декламував наспівом арамейський переклад. Коли читець прочитував один вірш Тори мовою оригіналу, *метургеман* дублював його відповідним уривком з таргума; коли ж читали книги Пророків, дублювання робили після кожних трьох віршів. Проте декламація здійснювалася без використання тексту – напам'ять, з можливими елементами імпровізації, оскільки вважалося, що читати можна лише сакральний біблійний текст.

Статус арамейської мови як *lingua franca* для багатьох народів від Малої Азії та Єгипту до Персії та Північної Індії утвердився ще в епоху імперії Ахеменідів (550–331 рр. до н. е.). Оскільки євреї Месопотамії та Левантійського регіону спілкувалися арамейською, виникла потреба перекладу Біблії цією мовою, що належить, як і давньоєврейська, до північно-західних семітських мов. Арамейською виголошували царські накази, вели офіційну переписку, спілкувалися торговці, тож вона швидко стала й мовою богослужіння для юдеїв та християн. Про її поширеність та адаптованість до релігійних потреб свідчать ранні переклади Танаху – таргуми (західно-арамейська підгрупа) та Пешитта (східноарамейська). Відомо також про переклад частини текстів Нового Заповіту на східноарамейську, що були здійснені вже у II ст. (Сінайський палімпсест та рукопис К'юртона). Варто відзначити, що з кількох євангельських уривків, де арамейські слова передаються грецькими буквами, стає зрозуміло, що арамейською мовою (а саме її палестинським діалектом) говорив також Ісус (Мв. 27:46; Мк. 5:41; 7:34; 15:34).

Вавилонський Талмуд (*Мегілла* 3а, *Недарім* 37б) повідомляє, що традиція читання Святого Письма з дублюванням арамейською згадується ще в Книзі Неємії: “І читали з книги, з Тори Божої (תורה האלהים), виразно, вияснюючи значення, і розуміли прочитане” (Неем. 8:8). Слово “виразно”, “зрозуміло” (מפרש) тлумачилося як вказівка на таргум. Однак ми не маємо достовірних даних про письмову фіксацію таргумів у ті часи (V ст. до н. е.), ті ж, що дійшли до нас, були створені в більш пізню епоху, найдавніші з них – таргуми з Кумрану.

Найдавніші з відомих нам тексти таргумів – фрагменти, що були знайдені серед рукописів Кумрану (4QtgLev [4Qtg 156]) і датовані II–I ст. до н. е. [Тов 2001, 142; Kaufman 1994, 118–141]. Переклад біблійного тексту тут буквальний², подібний до того, що використовується в Септуагінті; проте один текст доповнений поясненнями – таргум до Книги Йова, з якого до нас дійшли лише кілька фрагментів (3:4–5; 4:16–5:4; 37:10–42:11; 17:14) [Flesher 1995, 43]. Цей таргум дає нам підставу вважати, що парафразування та розширення біблійного тексту поясненнями в арамейських перекладах відбувалося вже в ту далеку епоху.

Автори таргумів намагалися зберегти літературну форму оригіналу, комбінуючи її з додатковим матеріалом екзегетичного та гомілетичного характеру тексту. У різних групах таргумів виявляється різний ступінь насиченості додатковим матеріалом, проте тенденція до імітації оригіналу виявляється і в “офіційних”, *найменш* “доповнених” таргумах, і в Палестинських, що рясніють доповненнями до тексту буквального перекладу. Проте ці дві групи розрізняються не лише різними підходами до перекладу біблійного тексту.

Перш за все вони відрізняються географією поширення та редагування: обидві групи таргумів – і Палестинські, й “офіційні” – походять з Палестини, і в їхній основі лежить одне спільне джерело – так званий *Таргум Прото-Онкелос*. Час його створення – імовірно, I ст. н. е., його мова – так звана *літературна юдейська арамейська*, тобто діалект середньоарамейської мови, що вийшов з ужитку в Палестині в середині III ст. н. е.; його писемна традиція була подібна до тієї, що зустрічається в Кумранських таргумах на Книги Левіт та Йова [Flesher 1995, 44–45]. Проте після

поразки повстання Бар-Кохби 135 року одна з версій *Прото-Онkelоса* потрапила до Вавилонії, де зазнала редагування: саме так з'явився відомий нам Таргум Онkelоса до Тори і Таргум Йонатана бен-Уззіеля до Пророків³. Саме процесом редагування пояснюються точність перекладу (елементи екзегези зустрічаються тут переважно в поетичних текстах) і наявність східноарамейських елементів. Отже, час редагування “офіційних” Таргумів Онkelоса та Йонатана бен-Уззіеля припадає на II–III ст. н. е.

За однією з версій, авторство Таргума Онkelоса до Тори приписується відомому перекладачеві-прозеліту Аквілі, що створив альтернативний Септуагінті переклад Тори грецькою мовою у II ст.; а написання Таргума Йонатана бен-Уззіеля до Пророків належить іншому перекладачу – Теодотіону, що також створив свою грецьку версію Святого Письма і теж у II ст. н. е. Імовірно, ім'я Онkelос (תרגולוס) є гебраїзованим варіантом грецького імені Ακυλας, а Йонатан (תנ"ך) – заміною-омофоном грецького Θεοδότιον [Kahle 1958, 103–104, 126–127, 130]. На користь тотожності імен Аквіла = Онkelос / Йонатан = Теодотіон свідчить і буквальный підхід до перекладу біблійного тексту, подібний до перекладів Аквіли й Теодотіона.

Схожі погляди на мову Таргумів Онkelоса та Йонатана були в Г. Дальмана та П. Кале. Перший вважав, що ця мова належить до того ж типу, що й біблійна арамейська, і саме нею говорили в Палестині в часи Ісуса [Dalman 1902; 1896], але П. Кале піддав критиці цю думку: мова “офіційних” таргумів справді близька до біблійної арамейської, але це не була розмовна мова Палестини I ст. н. е. [Kahle 1959, 193]. М. Блек також висловлював думку, що мова Таргумів Онkelоса та Йонатана належить до того ж типу, “що й мова Книги Даниїла, тобто Reichsaramäisch”⁴. Докази раннього датування палестинського попередника “офіційних” таргумів були побудовані на аналізі мови *Пешер Хаббакук* (коментар на книгу пророка Аввакума, виявлений у Кумрані): мова кумранського документа схожа на мову таргумів [Brownlee 1953, 14–18].

Палестинські Таргуми датуються приблизно тим же часом – II–III ст. н. е., вони теж написані *західноарамейською мовою*, проте іншим її різновидом – *юдейською таргумічною арамейською мовою* (піддіалект юдейської палестинської арамейської), в якій не зустрічаються східноарамейські елементи, натомість присутні галілейські діалектизми. Палестинські таргуми теж походять від того ж джерела, умовно названого *Таргум Прото-Онkelос*, яке залишилося в Палестині й пізніше було доповнене різними елементами екзегетичного, літургійного та гомілетичного характеру. На основі *Прото-Онkelоса* виник *Прото-Палестинський Таргум*, від нього – три основні різновиди: Таргум Неофіті I, Фрагментарні таргуми (Єрусалимські таргуми II–III), Таргуми з Каїрської Генизи [Metzger 1993, 35]. Таргум же псевдо-Йонатана має копільтивний характер, він виник з поєднання *Прото-Палестинського Таргума* з іншими, більш пізніми джерелами (див. далі).

2. Есхатологічні мотиви в парафразах біблійної поезії. Благословіння Якова (Бут. 49:1-27), яке він проголосив своїм дванадцятьом синам, здавна розглядалося в юдейській традиції як пророцтво про майбутнє Ізраїлю і всього світу. Особливої уваги заслуговували месіанські перспективи нащадків Юди, з-поміж яких мав постати майбутній Визволитель Ізраїлю, що запанує над усіма народами. Саме тому в ТО ті фрагменти оригінальної поеми, що говорять про Юду, зазнають суттєвої трансформації, по суті майже не маючи нічого спільного з оригіналом. Наведемо нижче повний текст Благословіння у варіанті Таргума Онkelоса.

<p>וְקָרָא יַעֲקֹב לְבָנָהוּי וְאָמַר אֶתְכֶנְשׁוּ אֲחֵיכֶם לְכֹן כִּתְּ דַּיְעָרַע לְתַכֹּן בְּסוּף יוֹמֵינָא אֶתְכֶנְשׁוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְקַבְּלִי מִן יִשְׂרָאֵל אֲבוּכֹן</p>	<p>І звернувся Яків до синів своїх, і сказав: “Зберіться-но, і я повідомлю вам те, що станеться з вами в кінці днів. Зберіться-но й послухайте, сини Якова, і прийміть повчання від Ізраїля, батька вашого!</p>
--	---

<p>רְאוּבֵן בּוֹכִי אֵת חִילֵי זְרִישׁ תִּקְפִּי כִּךְ הָיָה הָיוּ לְמִסֵּב תִּלְתָּא חוֹלְקִין בְּכִירוֹתָא כְּהִנְתָּא וּמְלֻכּוֹתָא עַל דְּאַזְלַת לְקַבִּיל אַפִּךְ הָא כְּמֵיא בְּרָם לֹא אֶהְיִיתָא חוֹלֵק יִתִּיר לֹא תִסָּב</p> <p>אַרְי סְלִיקְתָּא בֵּית מִשְׁכְּבֵי אַבּוּךְ בְּכִין אֶהְיִילְתָּא לְשִׁירֵי בְּרֵי סְלִיקְתָּא שְׁמַעוּן זְלוּי אַחִין גְּבִרִין גִּילְרִין בְּאַרְע תּוֹתִיבּוֹתְהוֹן עֲבָדוּ גְבוּרָא</p> <p>בְּרִזְהוּן לֹא הָיָה נְפִשֵׁי בְּאַתְכְּנִישֵׁיהוֹן לְמַהֲךְ לֹא נִחַתִּית מִן יִקְרֵי</p> <p>אַרְי בְּרִגְזָהוֹן קִטְלוּ קִטּוֹל וְבִרְעֻתְהוֹן תִּרְעוּ שׁוֹר סְנָאָה</p> <p>לִיט רִגְזָהוֹן אַרְי תִּקְרִי אִימִתְהוֹן אַרְי קְשִׁיא</p> <p>אַפְלִיגִינוּן בְּעֵקֶב וְאַבְדְּרוּן בִּישְׂרָאֵל</p> <p>יְהוּדָה אֵת אֲדוּיָתָא וְלֹא בְּהִיתָא בְּךְ יוּדוּן אֶחָךְ יִדְךְ תִּתְקֶף עַל בְּעַלִּידִבְבֵּךְ יִתְבְּרוּן סְנָאָךְ יְהוֹן מַחֲזִירֵי קָדֵל קָדֵמְךְ יְהוֹן מְקַדְמִין מִשְׁאֵל בְּשִׁלְמֶךְ בְּנֵי אַבּוּךְ</p> <p>שְׁלִטוּן יְהִי בְּשִׁירוּיָא וְבִסּוּפָא יִתְרַבָּא מְלֻכָא מְדַבֵּית יְהוּדָה אַרְי מְדִין קִטְלָא בְּרֵי נְפִשְׁךְ סְלִיקְתָּא</p> <p>אַיִתְכִּלוּ אֶרְיָאֵךְ וְהִתְקַבְּ שִׁירֵי חוֹזֵי יְהִינְעֻזְתִּיד וְלִכְמָ יִתְלוּ</p> <p>לֹא יְעִידֵי עֲבִיד שׁוֹלְטָן מְדַבֵּית יְהוּדָה וְסִפְרָא מְבַנְיָנוּהִי עַד עֲלֵמָא עַד דִּיִּיתֵי מְשִׁיחָא דְּדִילֵיהִּי הִיא מְלֻכּוֹתָא וְלֵיהִּי יִשְׁתַּמְעוּן עַמְמֵיָא</p> <p>יִסְחֹר יִשְׂרָאֵל לְקָרְתֵּיהִּי עֲמָא יְבָנוּן הִיכְלֵיהִּי יְהוֹן צְדִיקָאֵי סְחוֹר סְחוֹר לֵיהִּי וְעֲבָדֵי אֲוִרֵיתָא בְּאוֹלְפָן עַמִּיהִּי</p> <p>יְהִי אֶרְגוֹן טֵב לְבוּשֵׁיהִּי וְכִסּוּתֵיהִּי מִיֵּלָא צִבְעֵי זְהוּרֵי וְצִבְעֵנִין</p>	<p>Рувиме, первістку мій! Ти – міць моя і початок сили моєї; ти мав прийняти три частини: первородство, священство і царство. Оскільки ти повівся розпусно – пролився як вода, – тому не буде тобі користі, додаткову частину не отримаєш.</p> <p>Бо ти увійшов до спальні батька твого, тоді ти опоганив ложе моє, син мій піднявся [на постіль мою].</p> <p>Симеон і Левій – брати, мужі-воїни! У землі їхнього мешкання вони проявили силу.</p> <p>У таємницях їхніх не було моєї душі, на збори їхні не входило [нічого] від слави моєї.</p> <p>Бо у гніві своєму вони вбили вбивцю і за своїм бажанням разламали стіну ворога.</p> <p>Проклятий гнів їхній, бо дужий [він], і лють їхня, бо несамоविта.</p> <p>Розділю їх у [межах] Якова та розсію їх в Ізраїлі.</p> <p>Юдо! Ти сповідався і тому не осоромлений; тебе звеличать брати твої. Рука твоя здолає ворогів твоїх. Ненавистники твої розсіяні будуть, повернуться спинами своїми до тебе; сини батька твого прийдуть вітати тебе.</p> <p>Володар буде на початку, а в кінці звеличиться цар з дому Юди. Бо від смертного вироку душа твоя врятована, сину мій.</p> <p>Він буде спочивати могутньо, як лев і як левиця, і немає царства, яке потурбувало б його!</p> <p>Не буде усунутий володар від дому Юди і книжник від нащадків його повік, поки не прийде Месія, якому [належить] царство і якому будуть підкорятися народи.</p> <p>Він обведе Ізраїль навколо міст його, народ побудує Храм його – праведники будуть навколо нього, і ті, хто дотримується Тори, – в навчанні його.</p> <p>Вишукана багрянниця буде одягом йому, і шати його – з шерсті яскраво-пурпурової.</p>
--	--

<p>יִסְמְכוּן טוֹרוֹהַי בְּכַרְמוֹהַי יִטּוּפוּן נְעוּוֹהַי בְּחֶמֶר יִחַוְרֶן בְּקַעְתֵּיהַּ בְּעִיבוֹר וּבְעַדְדֵי עֲנִיהַּ</p> <p>זְבוּלוֹן עַל סֶפֶר יִמְמִיא יִשְׂרָי וְהוּא יִכְבִּישׁ מְחוּזֵי בְּסַפְיֵן אוֹטוֹב יִמָּא יִיכּוֹל וְתַחְמוּמֵיהַּ יְהִי מֵטִי עַד צִידוֹן</p> <p>יִשְׁשַׁכֵּר עֲתִיר בְּנִכְסֵי אֲחִיסְנַתִּיהַּ בֵּין תַּחְמוּמֵיהָ</p> <p>וְיִחַזַּא חוֹלְקָא אֲרִי טָב וְיִת אֲרַעֲא אֲרִי מַעְבְּדָא פִּירֵי וְיִכְבִּישׁ מְחוּזֵי עַמְמֵיהָ וְיִשְׁיַצֵּי יֵת דִּירֵיהוֹן וְדִישַׁתְּאֲרוֹן בְּהוֹן יְהוֹן לִיה פְּלַחֵין וּמְסַקֵּי מְסִין</p> <p>מְדַבֵּית דָּן יִתְבַּחֵר וְיִקּוּם גְּבַרָא בְּיוֹמוֹהַי יִתְפְּדִיק עַמִּיהַּ וּבְשִׁנּוּהַי יִנּוּחוּן כִּיחָדָא שְׁבִטֵיהַּ דִּישְׂרָאֵל</p> <p>יְהִי גְבַרָא דִּיתְבַּחֵר וְיִקּוּם מְדַבֵּית דָּן אֵימַתִּיהַּ תִּתְרַמֵּי עַל עַמְמֵיהָ וּמַחְתִּיהַּ תִּתְקַף בְּפִלְשִׁתָּיִ</p> <p>כַּחוּי חֲרָמֵן יִשְׂרָי עַל אוֹרְחָא וְכַפְתָּנָא יִכְמוּן עַל שְׁבִילָא וְקִטִּיל גְּבַרֵי מְשֻׁרֵית פְּלַשְׁתֵּיִ דִּישְׁשִׁין עִם רֹגְלָיִן וְיַעֲקֹר סוּסוֹן וְרַתְכִין וְיִמְגַר רִכְבֵּיהוֹן לְאַחֲרָא</p> <p>לְפִרְקֵנְךָ סִבְרִית יֵי</p> <p>דְּבִית גַּד מְשֻׁרֵית מְזִינֵין [כד] יַעֲבָרוּן [בְּנוּחֵי] יֵת יִרְדְּנָא קִדְם אֲחֵיהוֹן לְקַרְבָּא וּבְנִכְסֵינִי סִגִּיִין יִתּוּבוּן לְאַרְעֵהוֹן</p> <p>דִּיאֶשֶׁר טָבָא אֲרַעִיהַּ וְהִיא מְרַבֵּיא תְּפִלוֹקֵי מְלַכִין</p> <p>כְּפִתְלֵי בְּאֲרַע טָבָא יִתְרַמֵּי עַדְבֵיהַּ וְאֲחִיסְנַתִּיהַּ תְּהִי מַעְבְּדָא פִּירֵין יְהוֹן מוֹדוֹן וּמְבַרְכִין עֲלֵיהוֹן</p> <p>בְּרִי דִּישְׁגִי יוֹסֵף בְּרִי דִּיתְבַּרְךָ כְּגוֹפֵן דְּנַצִּיב עַל עֵינָא דִּמְלִיא</p> <p>תְּרִין שְׁבִטֵין יִפְקוּן מִבְּנוּהַי וְקִבְלוּן חוֹלְקָא וְאֲחִיסְנַתִּיהָ</p>	<p>Його гори будуть червоніти виноградниками його; його точила будуть переливатися вином; його долини будуть біліти злаками й стадами овець. Завулон на березі морів мешкатиме, і він підкорить провінції [приморські] за допомогою кораблів і найкращі дари моря буде їсти, і його наділи простягатимуться до Сидона.</p> <p>Иссахар багатий майном, спадщина його – між наділами [братів].</p> <p>І побачив він, що наділ його добрий, і землю – що вона плодюча, і він підкорить провінції народів, і погубить мешканців їхніх; а ті з них, хто залишиться, будуть служити йому і платити оброк.</p> <p>Із дому Данового буде обраний і постане муж, у дні якого буде визволений народ його, і в роки його будуть жити спокійно разом коліна Ізраїлю. Буде муж, що обраний буде, і постане з дому Данового – жах охопить народи, й удар його вразить філістимлян.</p> <p>Як змії отруйний, він буде повзати при дорозі, і, як аспид, причаїться на шляху, і вб'є мужів войовничих філістимських, кінних з пішими, – згубить коней та колісниці і назад відкине вершників їхніх.</p> <p>На визволення Твоє надію покладаю, Господи!</p> <p>Що стосується Гада, то озброєні загони [вийдуть від нього], [коли] перейдуть сини його Йордан перед братами своїми на війну, і з великою здобиччю повернуться до землі своєї.</p> <p>Що стосується Ашера, то добра земля його, й він буде примножувати наїдки царів.</p> <p>Нафталі – у добрій землі випаде жереб його, і спадщина його буде родючою. Вони будуть дякувати і благословляти [Бога] за них.</p> <p>Син мій, що сильним стане, – Йосип. Син мій, що благословенним буде, як виноградна лоза, посаджена біля джерела води. Два коліна вийдуть із синів його, вони дістануть наділи і спадщину.</p>
--	---

<p>וְאֵת־מַרְרֵי עֲמִיה וְנִקְמוּהָי וְאֵעֵינֵינוּ לִיה גְּבוּרֵינוּ גְבוּרֵינוּ בְּעֵלֵי פְלִגְוֹתֶיהָ וְתִבַּת בְּהוֹן נְבִיּוֹתֶיהָ עַל דְּקֵיִים אֲוִרֵיתָא בְּסִתְרָא וְשׂוּי תְּקֵפָא רְחֻצְנִיהָ בְּכִין אֲתֵרְמָא דְהָב עַל דְרַעוּהֵי אֲחֻסִין מְלֻכוּתָא וְתִקְיָן דָּא הֵוֵיתִיהּ מִן קָדָם אֵל תְּקֵיפָא דִיעֻקְבַּ דְּבַמִּימְרֵיהּ זֶן אֲבֵהֶון וּבְנֵי זְרַעָא דִישְׂרָאֵל</p> <p>מִימָר אֵלֶיהָ דְאֵבוּךְ יְהִי בְסַעֲדָךְ וְיֵת שְׂדֵי וִיבְרַכְךָ בְּרַכְן דְנִחְתָן מִטְלָא דְשַׁמַּיָא מְלַעֲיָלָא בְּרַכְן דְנִגְדָן מִמְעַמְקֵי אַרְעָא מְלַרַע בְּרַכְתָּא דְאֵבוּךְ וְדֵאִימָךְ בְּרַכְתָּא דְאֵבוּךְ יִתְוַסְפֵן עַל בְּרַכְתָּא דְלִי בְרִיכוּ אֲבֵהֵתִי דְחַמִּידוּ לְהוֹן רְבִרְבִיא דְמִן עֲלַמָּא יְהוּרֵן כָּל אֲלֵין דְרִישָׁא דִיוֹסָף גְּבֵרָא דְרִישָׁא דְאֵחוּהֵי</p> <p>בְּנִלְמִין בְּאַרְעִיהָ תְשַׁרֵי שְׁכִינְתָּא וּבְאַחֲסֵנְתֵיהָ יִתְבַנֵי מְקַדְשָׁא</p> <p>בְּצַפְרָא וּבְפְנֵיאֵי יְהוֹן מְקַרְבִין כְּהֵנֵיאֵי קוֹרְבָנָא וְלַעֲדָן רְמֵשָׁא לְהוֹן מְפַלְגִין מוֹתֵר חוֹלְקֵהוֹן מִשְׁאָר קוֹדֶשִׁיא</p>	<p>І засмучували його, і помстилися йому, і пригнічували його мужі сильні, розділяли його долю.</p> <p>І здійснилося над ним пророцтво його за те, що він дотримувався Тори таємно; і залічено йому було силу віри його. За це поклали золото на руки його – він утвердив царство та зміцнив. Це було йому від могутнього Бога Якового, який через Слово Своє живить батьків та дітей, насіння Ізраїлю.</p> <p>Слово Бога батька твого нехай буде допомогою тобі і Шаддай нехай благословить тебе Благословеннями роси, що сходить з небес згори, Благословеннями, що течуть із глибин землі знизу; Благословеннями батька твого та матері твоєї. Благословення батька твого нехай доповнять благословення, якими мене благословили предки мої, [благословення], що їх бажали для себе великі світу цього, – нехай будуть всі вони на голові Йосипа, мужа особливого серед братів своїх!</p> <p>Веніамін – у землі його Шехіна мешкати буде, й у володіннях його Святинище буде збудовано.</p> <p>Вранці і ввечері будуть приносити священники жертви, а під вечір вони ділитимуть частини святинь, що лишилися.</p>
--	--

Отже, найбільш виразний есхатологічний мотив у парафразі біблійної поезії – саме у пророцтві про Юду: він подолає усіх ворогів Ізраїлю, відбудує Храм, встановить на обітованій Богом землі царство справедливості, де праведники житимуть за заповідями Тори. Безсумнівно, що ці есхатологічні перспективи не виражені в самому біблійному тексті, де пророцтво про Юду має швидше метафоричний характер і не конкретизує подій майбутньої історії світу. Наведемо нижче єврейський масоретський текст (Бут. 49:8-12).

<p>יְהוּדָה אֶתְּהָ יִדְוּדָה אֶתְּיָד יָדָךְ בְּעַרְףְּ אֲבִיךָ יִשְׁתַּחֲוֶה לְךָ בְּנֵי אֲבִיךָ גֹּזֵר אֶרֶץ יְהוּדָה מִטְּרָף בְּנֵי עֲלִית כְּרַע רַבִּיץ כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא מִי יִקְיָמוּ לֹא-יִסּוּר שִׁבְט מִיְהוּדָה וּמִחֻקֵּי מִבְּיִן רַגְלָיו עַד כִּי־בֹא שִׁילָה וְלוֹ יִקְהַת עַמִּים אֶתְּרֵי לַגֶּן עֵדֶן וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֶתְּנֹ כַּבֵּס בִּיָּין לְבָשׁוּ וּבְגָדִם-עֲנַבִּים סוֹתָה חֻקְלֵי עֵינַיִם מִיָּין וּלְכֹן-שֵׁנִים מִחֻלָּב</p>	<p>Ти, Юдо, – прославлять тебе брати твої! Рука твоя на шиї ворогів твоїх; поклоняться тобі сини батька твого.</p> <p>Дитя лева Юда – від терзання здобичі, сину мій, ти піднявся. Нахилився, ліг, мов лев і мов левиця, – хто підніме його? Не відніметься жезл від Юди і законодавець від стегон його, аж поки не прийде Шіло, і йому – покірність народів.</p> <p>Прив'язує до виноградної лози віслюка свого і до вишуканого винограду – сина ослиці його. Мисе у вині шати свої і у крові виноградин – одяг свій. Блискучі від вина очі [його], і білі зуби від молока.</p>
---	--

Отже, автор таргума ніби експлікує приховані есхатологічні пророцтва, вбачаючи в образах Шіла Месію, виноградної лози і молока – майбутній добробут месіанського царства, а також додаючи до тексту мотив відбудови Храму. Так, давньоєврейське слово אָרָר (“прив’язує”) етимологічно пов’язане з коренем shg (“обходити”), тож у ТО цей уривок тлумачиться як пророцтво про те, що Месія приведе ізраїльтян у священне місто Єрусалим (див. мідраш *Танхума*, *Ваййегі* 10). Агадична інтерпретація виявляє також зв’язок שָׂרָף (“добірна виноградна лоза”) з Ізраїлем (Іс. 5:2; Єрем. 2:21), а אָרָר (у цьому випадку – “осля”) – з дієсловом בָּנָה “будувати”, אָרָר (“ослиця його”), з הָשִׁיעַר הָאֵיתָן у Єзек. 40:15, яке описує головні ворота Храму (див. також мідраш *Тахума*, *Ваййегі* 10; *Берешіт Рабба* 98:9 (99:8)). “Виноградна лоза” символізує праведників (Мих. 7:1, 2; Суд. 9:12-13) або Тору (ВТ *Хуллін* 92а, де коментується Бут. 40:40; див. також Мт. 21:2; Мр. 11:2; Лк. 19:30; Ів. 12:14; із приводу месіанського тлумачення цього уривка див. Вавилонський Талмуд *Берахот* 56б; *Берешіт Рабба* 56:2; 98:9; 99:8; мідраш *Танхума*, *Ваййішлах* 1.5).

Цілком очевидно, що концепт Месії-Визволителя був надзвичайно важливим для авторів таргумів, і підтвердження цьому ми можемо знайти, наприклад, у парафразі цього ж уривка в таргумі Неофіті (належить до Палестинських Таргумів):

מה יאי הוא / מלכא משיחא
 דעתיד למיקם / מן מדבית יהודה
 אסר חרציה / ונפק לקרבא / על שנאו
 ומקטל מלכין / עם שלטונין
 מסמק טורייה / מדם קטיליהון
 ומחוור גלמתא / מתרבי גובריהון
 לבושו מעגעגין בדמא
 מדמי ל[ר]פוס ענבים

Який прекрасний Цар-Месія,
 котрому належить постати з дому Юди.
 Він підперізує свої стегна й виходить на битву проти ворогів своїх;
 і вбиває царів із правителями,
 і робить гори червоними від крові їхніх убитих,
 а долини робить білими від жиру їхніх [вартових] воїнів.
 Його згорнутий одяг у крові;
 він подібний до того, хто топче виноград (TgNeof).

Інший елемент есхатологічної інтерпретації можна побачити в повному парафразі благословення, яке Яків дав Веніаміну. У давньоєврейському тексті Веніаміна представлено як “хижого вовка” (אָרָר וְיָרָר). Вовк, як хижа тварина, погано підходив як образ покоління Ізраїлю з точки зору інтерпретатора [The Targum Onqelos 1988, 173]. У *Заповіті Веніаміна* 11:1 читаємо: “...і я не буду більше називатися хижим вовком...”; у мідрашах із хижими вовками порівнюються язичники (*Естер Рабба* 10:11; *Танхума* (А), *Толдот* 5; *Песикта Раббаті* 9). Веніамін уникнув гріха, тому ангел смерті більше не має над ним влади (ВТ *Сангедрін* 55б; *Бава Батра* 17а). Тому в ТО Веніамін та його нащадки представлені у зв’язку з тим, що Храм буде збудовано саме не їхній території. Оскільки концепт Храму є іншим важливим аспектом есхатологічних уявлень юдаїзму, оригінальний текст було повністю парафразовано: “Веніамін – у землі його Шехіна мешкати буде, / й у володіннях його Святилище буде збудовано. / Вранці і ввечері будуть приносити священники жертви, / а під вечір вони ділитимуть частини святинь, що залишилися”.

Наступний текст – Четверте пророцтво Валаама (Числ. 24:15-24), що також знає парафразування та інтерпретації в ТО з есхатологічними мотивами (попередні три пророцтва не містять виразних есхатологічних інтерполяцій).

<p>אֵימָר בְּלַעַם בֶּרֶךְ בְּעוֹר וְאֵימָר גְּבֵרָא דְשִׁפּוּר הָזִי אֵימָר דְשִׁמְעַע מִימָר מִן קֳדָם אֱלֹהִים וְיָדַע מִדַּע מִן קֳדָם עֲלֵיָהּ דְּחֵילוּ מִן קֳדָם שְׂדֵי הָזִי שְׂכִיב וּמִתְגַּלִּי לֵיהּ חֵזִיתִיה וְלֹא כְעָן סְכִיתִיה וְלֹא יִתְוַהֵי קְרִיב</p> <p>כְּד יָקוּם מְלָכָא מִיַּעֲקֹב וְיִתְרַבָּא מְשִׁיחָא מִיִּשְׂרָאֵל וְיִקְטִיל רַבְרָבֵי מוֹאָב וְיִשְׁלוּט בְּכָל בְּנֵי אֲנָשָׁא</p> <p>וְיִהִי אֲדוּם לְוִתָּא וְיִהִי לְוִתָּא שְׁעִיר לְבַעֲלֵי דְבְבוּהֵי וְיִשְׂרָאֵל יִצְלַח בְּנִכְסֵין וְיִיחֹת חֵד מִדְּבַיִת יַעֲקֹב וְיִזְבִּיד מְשִׁזִּיב מִקְרִיַת עַמְמֵיָא</p> <p>וְחֵזָא לֵת עַמְלִקָּאָה וְנִטְל מִתְלִיָה וְאֵמָר רִישׁ קְרִבָּיָא דִּישְׂרָאֵל הָוָה עַמְלִק דִּסְוִפִּיָה לְעַלְמָא יִיבֵד</p> <p>וְחֵזָא לֵת שְׁלִמְאָה וְנִטְל מִתְלִיָה וְאֵמָר תְּקִיף בֵּית מוֹתְבֵן וְשׁוּ בְכֹךְ תְּקִיף מְדוֹרְךְ אֲרִי אִם יִהִי לְשִׁינְאָה שְׁלִמְאָה עַד מָא אֲתוֹרָאָה יִשְׁבִּלְךְ</p> <p>וְנִטְל מִתְלִיָה וְאֵמָר וְיִ כְּחֵזְבֵיָא דִּיחֹון כְּד יַעֲבִיד אֱלֹהֵא יֵת אֲלֵין</p> <p>וְסִיעֵן יִצְטָרְחֵן מְרוֹמָאָי וְיַעֲנוּן לְאֵתוֹר וְיִשְׁעִבְדוּן לְעֵבֶר פְּרִת וְאֵף אֵינוּן לְעַלְמָא יִיבֵדוּן</p>	<p>“Промовляє Валаам, син Беорів, і говорить муж, що бачить чудово. Промовляє той, хто чує слово від Бога і має пізнання від Всевишнього, хто видіння від Шаддая бачить; спить – і відкривається йому. Бачу Його, але не зараз, виглядаю Його, але немає Його близько.</p> <p>Коли постане цар від [нащадків] Якова і звеличиться Месія від Ізраїлю, то він вб’є князів Моава і буде панувати над усіма синами людськими.</p> <p>І буде Едом спадком [чужим], і буде спадком Сеїр для ворогів його, а Ізраїль успішним буде в багатстві. І вийде один із дому Якова, і вразить тих, хто вцілів із міста народів”.</p> <p>І побачив він Амалика, і промовив притчу свою та сказав: “Першим із ворогів Ізраїлю був Амалик, але кінець його – загибель вічна”.</p> <p>І побачив він Шальмаїтів, і промовив притчу свою, і сказав: “Міцне помешкання твоє, і настільки ж міцне місто, де живеш ти, однак Шальма⁸ буде зруйнована, оскільки Ассур поведе тебе в полон”.</p> <p>І промовив притчу свою, і сказав: “Горе грішникам, які будуть жити, коли здійснить Бог все це!</p> <p>І юрби воїнів будуть покликані від римлян, і упокорять Ассура, і в рабство полонять землі за Євфратом. але й вони навіки загинуть!”</p>
<p>דְּכֹךְ כּוֹכַב מִיַּעֲקֹב וְקָם שִׁבְט מִיִּשְׂרָאֵל וְיִמְחִץ פְּאֵתֵי מוֹאָב וְיִקְרַח קָל-בְּנֵי-שֵׁת</p>	<p>Сходить зірка від Якова, і піднімається жезл від Ізраїлю, і вражає околиці Моава, і спустошує усіх синів Шетових.</p>

Поряд із пророцтвом про конкретні народи, що жили як у добу Валаама, так і в часи автора ТО (наприклад, арабське плем’я шальмаїтів, згадка про римлян), до буквального перекладу тексту поеми додається виразний есхатологічний мотив – прихід Месії, який “звеличиться від Ізраїлю” і “буде панувати над всіма синами людськими”. Цей месіанський уривок є парафразом оригіналу, в якому немає виразних есхатологічних перспектив, і він стосується, швидше, далеких історичних реалій (Числ. 24:17).

Проте автор ТО намагається внести в текст парафразу найбільш поширену в його часи есхатологічну ідею, що засвідчена в численних юдейських апокаліптичних

текстах пізньої Античності, – загибель Риму (римляни – רומאי – загинуть разом з іншими ворожими Богу народами) та прихід Месії. При цьому в таргумічній інтерпретації помітна історична контекстуалізація пророцтва – римляни завоюють землі за Євфратом (вказівка на римо-парфянські війни), але це не врятує імперію від Божого суду.

Парафраз іншого поетичного твору – Пісні Мойсея (Повтор. 32:1-43) – містить лише один фрагмент з експліцитно вираженим есхатологічним мотивом – це згадка про “День Судний” (יום דינא) та діяння нечестивих, що “заховані в скарбницях” на той час (парафраз вірша 35-го). Мала кількість есхатологічних елементів у цьому поетичному творі пояснюється особливостями його змісту – огляд історії стосунків Бога з Ізраїлем у минулому і застереження від порушення заповіту в майбутньому. Нижче ми наведемо повний текст парафразу Пісні Мойсея в Таргумі Онкелоса.

<p>אֲצִיְתוּ שְׁמַיָא וְאֲמַלִּיל וְתִשְׁמַע אֶרְעָא מִימְרֵי פֻמִי</p> <p>יְבִסֵם כַּמְטָרָא אוֹלְפָנִי יִתְקַבֵּל כְּטֵלָא מִימְרֵי כְרוּחֵי מְטָרָא דְנִשְׁבִין עַל דְתֵאָה וְכִרְסֵי מְלֻקֻשָׁא דְעַל עֵסְבָא</p> <p>אֲרִי בְשֵׁמָא דֵי אֵי אֵנָּה מְצִילִי הֵבֵוּ רְבוּתָא קִדְם אֱלֹהֵנָּה תְּקִיפָא דְשְׁלֵמִין עוֹבְדוּהִי אֲרִי כָל אוֹרְחֵיהִי דִינָא</p> <p>אֱלֹהֵי מַהִימְנָא דְמִן קִדְמוּהִי עוֹלָא לֹא נִפִיק מִן קִדְם דְדֹכִי וְקִשִׁיט הוּא</p> <p>תְּבִילוּ לָהּוֹן לֹא לִיה בְּנֵיָא דְפִלְחֵו לְטַעוּתָא דְרָא דְאֲשֵׁנִי עוֹבְדוּהִי וְאֲשִׁתְנִלוּ</p> <p>הָא קִדְם יֵי אֲתוֹן גְּמִלִין דָּא עֲמָא דְקִבְלִילו אוֹרִיתָא וְלֹא תְכִימוּ</p> <p>הֵלֹא הוּא אֲבוּךְ אֵת דִּילִיה הוּא עֲבָדְךְ וְאֲתִקְנְךְ</p> <p>אִידְכֵר יוֹמִין דְמִן עֲלָמָא אֲסִתְכַל בְּשֵׁנֵי דֵר וְדֵר שְׁאֵל אֲבוּךְ וִיחֹוֵי לְךְ סִבְךְ וִימְרוּן לְךְ בְּאֲחֻסְנָא עֲלָאָה עֲמִמְיָא בְּפִרְשׁוּתִיה בְּנֵי אֲנִשָׁא קִיִּים תְּחוּמֵי עֲמִמְיָא לְמִנְיֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲרִי חוֹלְקָא דֵי עֲמִיָּה יְעֻקֵב עֲבָד אֲחֻסְנֵיהִי</p> <p>סוֹפִיק צוֹרְכִיהוֹן בְּאֲרַע מִדְבָרָא בֵּית צְהוֹנָא אֲתֵר דְלִית מֵיָא</p> <p>אֲשִׁרְיוֹן סְחוֹרְסוֹר לְשִׁכְנֵיהִי אֲלִיפָנוֹן פִּתְגָמֵי אוֹרִיתִיה נְטָרִינוֹן כְּבַבְת עֵינְהוֹן</p>	<p>Прислухайтесь, небеса, – і я промовлятиму, і слухай, земле, слова вуст моїх!</p> <p>Запашить, мов дощ, вчення моє, прийняте буде як роса слово моє; як вітри з дощем, що дмуть на траву, і як пізні весняні зливи на зелень.</p> <p>Бо ім'я Господа я покличу: віддайте шану перед Богом нашим, могутньому, чий діяння досконалі, бо всі дороги Його – суд [праведний]!</p> <p>Бог Вірний, від якого неправда не виходить, бо праведний і справедливий Він!</p> <p>Вони зіпсували себе, не Його [вони]; сини, що служили ідолам, покоління, яке змінило своє богослужіння та стало іншим.</p> <p>Чи цим ви віддячуєте Господові, народе, що прийняв Тору, але не помудрішав?</p> <p>Чи не Він твій Батько, ти ж – Його [син]? Він створив тебе і встановив тебе?</p> <p>Згадай ті дні, що одвіку, поміркуй про роки минулих поколінь, запитай батька твого, і розповість тобі, діда твого, і вони скажуть тобі: коли Всевишній наділи народам давав, коли розподіляв синів людських, Він встановив межі народів за ліком синів Ізраїлю.</p> <p>Бо наділ Господа – народ Його, Якова Він зробив спадком Своїм.</p> <p>Він потреби їхні задовольняв у землі пустельній, засушливій, у місці безводному.</p> <p>Він поселив їх навколо Своєї Шехіни, навчав їх слів Тори Своєї, беріг їх мов зінницю ока.</p>
---	---

<p>כְּנִשְׂרָא דְמַחֵישׁ לְקַנְיָה עַל בְּנוּהֵי מִתְחוּרָף פְּרִיס גְּדוּפוּהֵי מִקְבִּילָהוֹן מְנַטְיִלָהוֹן עַל תְּקוּף אֲבָרוּהֵי יֵי בְלַחוּדִיהוֹן עֵתִיד לְאִשְׁרֵי־תְהוֹן בְּעֵלְמָא דְהוּא עֵתִיד לְאִתְחַדְתָּא? וְלֹא יִתְקַיֵּים קְדָמוּהֵי פּוֹלְחָן טְעוֹן</p> <p>אֲשֵׁרִינוּן עַל תּוֹקְפֵי ארעא וְאֹכְלִינוּן בִּיזָת סְנַאֲיָהוֹן</p> <p>[ו]יֵהָב לָהֹן בִּיזָת שְׁלִיטֵי קְרוּיִן אִנְכְסֵי יִתְבִי כְרַכִּין תְּקִיפּוֹן</p> <p>יֵהָב לָהֹן בִּיזָת מְלַכֵּיהוֹן וְשְׁלִיטֵיהוֹן עִם עוֹרֵר רִבְרִבֵּיהוֹן וְתְקִיפֵיהוֹן עִמָּא דְאֲרַעֵהוֹן אֲחֻסְתָּהוֹן עִם בִּיזָת חִילֵיהוֹן וְמִשְׁרֵי־תְהוֹן דִּם גִּיבְרֵיהוֹן יִתְאֲשֵׁד כְּמֵיא</p> <p>עֲתָר יִשְׂרָאֵל וּבַעֲט אֲצַלַח תְּקוּף קָנָא נְכֻסִין שְׂבַק פּוֹלְחָן אֱלֹהֵא דְעִבְדִּיה [ו]אֲרַגִּיזוּ קְדָם תְּקִיפָא פְּרִקֵּיה</p> <p>אֲקַנְיִו קְדָמוּהֵי בְּפּוֹלְחָן טְעוֹן בְּתוֹעֵיבְתָא אֲרַגִּיזוּ קְדָמוּהֵי</p> <p>דְּבָחוּ לְשִׁדְיִן דְּלִית בְּהוֹן צְרוּךְ דְּחִלָן דְּלֹא יִדְעוּנִין חֲדָתָן דְּמִקְרִיב אֲתַעֲבִידָא דְּלֹא אֲתַעֲסִקוּ בְּהוֹן אֲבִהֵתְהוֹן</p> <p>דְּחִלַת תְּקִיפָא דְּבִרְךְ¹⁰ אֲתַנְשִׁילָא שְׂבַקְתָּא פּוֹלְחָן אֱלֹהֵא דְעִבְדְךָ</p> <p>וְגִלִי קְדָם יֵי וְתְקִיף רִוְגֵיה מְדִאֲרַגִּיזוּ קְדָמוּהֵי בְּנִין וּבְנִין</p> <p>וְאֵמַר אֲסַלִּיק שְׂכִינְתִי מִנְהוֹן גְּלִי קְדָמִי מָא יְהִי בְּסוּפְהוֹן אֲרִי דְרָא דְאֲשַׁנִּי אֲנוּן בְּלֵיא דְלִית בְּהוֹן הִימְנוּ</p> <p>אִינוּן אֲקַנְיָאוּ קְדָמִי בְּלֹא דְחִלָּא אֲרַגִּיזוּ קְדָמִי בְּטַעוֹתְהוֹן וְאֵמַר אֲקַנְיָנוּן בְּלֹא עִם בְּעֵלְמָא טְפִשָׂא אֲרַגִּיזוּנוּן</p> <p>אֲרִי קְדוּם תְּקִיף כְּאִישָׁא נָפַק מִן קְדָמִי בְּרִגּוּ שְׂעִי עַד שְׂאוּל אֲרַעֲיָתָא אֲסִיף אֲרַעָא וְעֵלְלָתָה</p>	<p>Як орел, що турбується про гніздо своє, над пташенятами своїми ширяє, простирає крила свої, беручи їх, носить їх на могутньому пір'ї своєму. Господь лиш одних їх поселить у світі, який Він оновить, і не виникне ідолопоклонства перед Ним.</p> <p>Він поселив їх на землі найкращій, і годував їх здобиччю ворогів їхніх, і дав їм трофеї правителів міст і багатства жителів міст сильних.</p> <p>Він дав їм здобич царів їхніх та правителів їхніх з багатством князів їхніх та воєначальників їхніх, народ землі їхньої, майно їхнє зі здобиччю їхніх воїнів та їхніх станів, а кров мужів їхніх буде литися як вода.</p> <p>Розбагатів Ізраїль і почав брикатися, добився успіху, здобув багатства, покинув служіння Богу, що створив його, і прогнівав Могутнього, що визволив його.</p> <p>Пробудили ревності в Ньому ідолопоклонством, гідотою розлютили Його.</p> <p>Приносили жертви демонам, у яких не було потреби, страшним, яких вони не знали, новим, що недавно були зроблені, з якими не мали справи батьки їхні.</p> <p>Страх Могутнього, який створив тебе, ти забув; поливив служіння Богові твоєму, який створив тебе.</p> <p>І стало відомо [це] перед Господом, і посилювався гнів Його, через те що прогнівали Його сини та доньки.</p> <p>І сказав Він: «Заберу Шехіну Мою від них: відомо переді Мною, який буде кінець їхній, адже вони – покоління зрадливе, діти, в яких немає вірності.</p> <p>Вони роздратовали Мене тим, що не є страх, прогнівали Мене ідолами своїми. І Я роздратую їх тими, хто не народ, – народом нерозумним розгніваю їх.</p> <p>Бо сильний східний вітер, як вогонь, вийшов від Мене у гніві, руйнує до глибин підземелля, нищить землю та збіжжя на ній,</p>
--	--

<p>שִׂיֵצִי עַד סִיֵפֵי טוֹרָא אֶסִיף עֲלֵיהֶן בִּישׁוֹן מִכְתָּשֵׁי אֲשֵׁי־בְהוֹן</p> <p>נִפְיָחִי כֶפֶן וְאֶכִילֵי עוֹן וּכְתִישֵׁי רוּחִין בִּישׁוֹן וְשׁוֹן חֵית בְּרָא אֶגְרִי בְהוֹן עִם חֵמֶת תְּנִלְנִיא דִּזְחֵלִין בְּעֶפְרָא</p> <p>מִבְּרָא תִתְכִיל חֲרָבָא וּמִתּוֹנִיא חֲרָגַת מוֹתָא אֶף עוֹלִימֵיהוֹן אֶף עוֹלִימֵתְהוֹן יִנְקִיְהוֹן עִם סְבִיְהוֹן</p> <p>אֲמַרִית יְחֹל רוּגִזִי עֲלֵיהֶן וְאֲשֵׁי־צִינוֹן אֲבַטִיל מִבְּנִי¹¹ אֲנֶשָׂא דּוּכְרַנְהוֹן</p> <p>אֵילוּ לָא פֻּון רוּגִזָא דְסַנְאָה כְּנִישׁ דְלִמָא יִתְרָב בְּעֵיל דְבִבָא דְלִמָא יִמְרוֹן יִדְנָא תְקִיפַת לָנָא וְלָא מִן קַדַם יִי הָוִת כֹּל דָּא</p> <p>אֲרִי עִם מְאֲבָדִי עֵינָא אֵינוֹן וְלִית בְּהוֹן סוּכְלֵתְנִי</p> <p>אֵלוּ חֲכִימוּ אֲסִתְכְּלוּ בְדָא סְבִרוּ מָא יְהִי בְסוֹפְהוֹן אֵיכְדִין יִרְדּוּף חָד לְאֶלְפָא וְתִרְדּוּן יִעֲרֹקוֹן לְרִיבּוּתָא אֲלֵהִין תְּקִיפֵיהוֹן מְסִיִלוֹן דִּי אֲשֵׁרִימִינוֹן</p> <p>אֲרִי לָא כְתוּקְפָנָא תּוּקְפָהוֹן וְבַעֲלֵי דְבִבָנָא הוּוּ דִיִּינָנָא אֲרִי כְפּוֹרְעֵנוֹת עֵמָא דְסָדוּם פּוֹרְעֵנוֹתְהוֹן וְלִקּוֹתְהוֹן כְּעִם עֵמוֹרָא</p> <p>מִחֵתְהוֹן בִּישׁוֹן כְּרִישֵׁי חִיוִן וְתוֹשְׁלַמַת עוֹבְדֵיהוֹן כְּמִרְדֵּתְהוֹן</p> <p>הָא כְמִרְתִּי תְנִלְנִיא כֶסֶף פּוֹרְעֵנוֹתְהוֹן וְכִרִישׁ פְּתִנִי חוּין אֶכְזָרְאִין</p> <p>הֲלָא כֹּל עוֹבְדֵיהוֹן גִּלְוֹן קְדָמִי גְּנִיזִין לְיוֹם דִּינָא בְּאוֹצְרֵי</p> <p>קְדָמִי פּוֹרְעֵנוֹתָא אֲנָא אֲשֵׁלִים עֲדָךְ¹² דִּיגִלּוֹן מְאֲרַעְהוֹן אֲרִי קְרִיב יוֹם תִּבְרְהוֹן וְמִבְּעַד דְּעֵתִיד לְהוֹן</p>	<p>руйнує під самі підвалини гір, знищу на них нечестивців – карами Моїми згублю їх.</p> <p>Знесиляться голодом, і птахи з'їдять їх, і засмутять їх злі духи та зуби звірів степових. Я роздратую їх отрутою зміїв, що повзають у пилюці.</p> <p>Ззовні меч відбере у них дітей, а всередині – жах смерті: і юнаків їхніх, і дівчат їхніх, немовлят їхніх зі старими їхніми.</p> <p>Я сказав: “Нехай перебуває гнів Мій на них, і Я згублю їх; з-поміж синів людських зітру пам'ять про них”.</p> <p>Але щоб гнів ворога не накопичувався, щоб не величався супротивник, щоб не говорили: “Рука наша сильна у нас, і не від Господа було все це”, бо вони – народ, що втратив розуміння, і немає у них розуму.</p> <p>О, якби вони стали мудрими та зрозуміли це! Як же лише один [із них] переслідував би тисячу і двоє змусили тікати десять тисяч, якби Могутній їхній не видав їх і Господь не помстився їм?</p> <p>Бо сила наша не така, як сила їхня і вороги наші були суддями нашими [в тому].</p> <p>Бо як покарання народу содомського таке покарання їхнє і як кара народу гоморського.</p> <p>Їхні виразки будуть лютими, як зміїні голови, і відплата за діяння їхні – як їхня [зміїв] отрута.</p> <p>Ось як отрута драконів – чаша їхнього покарання, і як голови жорстоких аспідів.</p> <p>Хіба не відкриті переді Мною всі їхні діяння? Хіба не приховані в скарбницях вони на День Судний?</p> <p>Переді Мною діяння їхні, і Я відплачу в час їхнього розсіяння з їхньої землі, бо близький день поразки їхньої і поспішає приготована їм [кара].</p>
---	--

<p>אָרִי דִּין יְיָ דִּינָא דְעַמִּיה וְפִרְעֹנוֹת עֲבֹדוֹהִי צְדִיקָא יתְפָרַע אָרִי גְלִי קִדְמוֹהִי דְבַעֲיָדָן דְּתִיתְקַף עֲלֵיהוֹן מִחַת סְנֵאָה יְהוֹן מְטֹלְטֵלִין וְשְׂבִיקִין</p> <p>וַיִּמָּר אֵן דְּחִלְתָּהוֹן תְּקִיפָא דְהוּוֹ רְחִיצִין בִּיה דְּתַרְבִּי נְכֹסְתָהוֹן הוּוֹ אֲכֻלִּין שְׁתָּן חֲמֵר נִסְכֵּיהוֹן יְקוּמוּן כְּעוֹן וַיִּשְׁעֲדוּנְכוֹן יְהוֹן עֲלִיכוֹן לְמֹגִין</p> <p>חֵזוּ כְּעוֹן דְּאַנָּה אֵנָּה הוּא וְלִית אֱלֹהֵי בְרַ מְנִי אֵנָּה מְמִית וּמְחֵי מְחִינָא וְאֵף מְסִינָא וְלִית דְּמֶן יְדֵי מְשִׁיזִיב</p> <p>אָרִי אֲתִקְיִנִית בְּשִׁמְיָא בֵּית שְׂכִינְתִּי וְאִמְרִית קִיִּים אֵנָּה לְעַלְמִין</p> <p>אִם עַל חַד תִּרְיִן כְּחִזּוּ בְרָקָא מְסוּף שְׁמִיָּא וְעַד סוּף שְׁמִיָּא</p> <p>תַּתְּגַלִּי חֲרָבִי וְתִיתְקַף בְּדִינָא יְדֵי אֲתִיב פִּירְעֹנוֹתָא לְסֵנְאָהִי וְלְבַעֲלֵי דְבְּבִי אֲשֵׁרִים</p> <p>אֲרֹרִי גִירָרִי מִדְּמָא וְחֲרָבִי תְקַטִּיל בְּעַמְמִיָּא מִדָּם קְטִילִין וְשְׂבִין לְאֵעֲדָאָה כְּתִרִין מְרִישׁ סְנֵאָה וְבַעֲלֵי דְבְּבֵא</p> <p>שְׁבַחְו עַמְמִיָּא עַמִּיה אָרִי פִירְעֹנוֹת עֲבֹדוֹהִי צְדִיקָא מִתְפָּרַע וְפִירְעֹנוֹתָא יְתִיב לְסֵנְאָהִי וַיִּכְפֹּר עַל אֲרַעִיהָ וְעַל עַמִּיהָ</p>	<p>Бо Господь буде вершити суд над народом Своім і відплату рабам Своім праведним віддасть. Бо відкрито перед Ним, що в той час, коли впаде кара на них, вороги будуть розвіяні і покинуті.</p> <p>І Він скаже: «Де їхній страх [= ідоли], сила, на яку вони покладалися? Ті, хто пожирав жир їхніх заколотих жертв, Пив вино їхніх [ритуальних] виливань? Нехай встануть тепер і допоможуть вам, стануть вам захистом!</p> <p>Подивіться ж: Я є Сущий, і немає Бога крім Мене! Я умертвляю й оживляю, вражаю, і Я ж зцілюю, і немає того, хто врятував би від руки Моєї!</p> <p>Бо Я встановив у небесах Дім Шехіні Моєї і сказав: живу Я повіки!</p> <p>Як на [рахунок] “один-два” з’являється вигляд блискавки від краю небес до краю небес, так оголиться меч Мій, зміцниться, здійснюючи суд, рука Моя. Я відплачу карами ворогам Моїм і супротивникам Моїм віддам.</p> <p>Напою стріли Мої кров’ю, і меч Мій вб’є народи. [Напою його] кров’ю вбитих і полонених, щоб зняти корони з голови ворога і супротивника».</p> <p>Славте, народи, народ Його, бо відплату рабам Своім праведним Він здійснить, і покаранням відплатить ненависникам Його, і змілується над землею Своєю і над народом Своім.</p>
--	---

Мотив відплати у “віщі майбутньому” з’являється й у парафразі останнього 43-го вірша, проте цей уривок не містить специфічної есхатологічної термінології чи особливих ідей, які не зустрічаються в самому тексті оригіналу, – перед нами лише вільний поетичний переклад.

Останній поетичний твір, який ми включили в наш список, – Благословення Мойсея (Повтор. 33:2-27). Подібно до Пісні Мойсея (Повтор. 32:1-43), ця поема не містить таких виразних есхатологічних інтерполяцій у тексті парафраза, як у випадку з парафразом Благословення Якова. Втім, “есхатологічний” характер благословень у ТО є більш явним, ніж у давньоєврейському тексті, завдяки використанню особливої лексики та метафор на кшталт “друга смерть” (מוֹתָא תְּנִילָא), тобто смерть нечестивих після Судного Дня і воскресіння мертвих; “життя вічне” (חַיִּי עֲלָמָא); ідея підкорення народів “аж до краю землі” (עַד סִלְפִּי אַרְעָא) в добу месіанського царства; пророцтво про те, що “Ізраїль буде мешкати один” (וַיִּשְׁרֵי יִשְׂרָאֵל לְרוּחְצֵן בְּלַחְוֹהִי) і що “коліна Ізраїлеві” зберуться до “гори Дому Господнього” (לְטוֹר בֵּית מְקֹדֶשָׁא יִתְכַנְשׁוּן) і в часи благоденства знайдуть заховані в пісок скарби (וְסִימָן דְּמִיטְמָרָן בְּחֵלָא יִתְגַּלִּין לְהוֹן). Ці невеликі ремарки розширюють первинний зміст благословень до есхатологічних масштабів майбутнього Царства Месії.

<p> יְיָ מִסִּינַי אֶתְגַּלֵּי וַיִּהְיוּ יִקְרֵיהַ מְשַׁעֲרֵי אֶתְחִזִּי לָנֶאֱמָר אֶתְגַּלֵּי בַגְבוּרַתֶּיהָ עַל טוֹרָא דְפֶאֱרֹן וְעַמִּיחָ רַבּוֹת קְדִישִׁין כָּתַב יְמִינֶיהָ מִגּוֹ אִישְׁתָּא אֹרִיתָא וַיְהִי לָנֶאֱמָר אֵף [ברם] ¹³ חֲבִיבִינוּן לִשְׁבֻטֵיא כָּל קְדִישׁוֹהִי בֵית יִשְׂרָאֵל בַּגְבוּרָא אֵלֶיךָ מִמִּצְרַיִם וְאֵנוּן מִדְּבָרִין תַּחֲוֹת עֲלֵנֶךָ וְטֹלִין עַל מֵימַרְךָ אֹרִיתָא יְהִיב לָנֶאֱמָר מְשֶׁה מִסֵּרָה יְרוּתָא לְכַנְשֵׁת יַעֲקֹב וְהוּא בִישְׂרָאֵל מְלֹכָא בְּאַתְכַּנְשׁוֹת רִישֵׁי עַמָּא כְּחָדָא שְׁבֻטֵיא דִישְׂרָאֵל יִיחִי רְאוּבֵן בְּחַיֵּי עַלְמָא וְמוֹתָא תְנַלְנָא לָא יָמוּת וַיִּקְבְּלוּן בְּנוֹהִי אַחְסַתְהוֹן בְּמַנְלִיחֹן וְדָא לִיהוּדָה וְאֵמָר קָבִיל יְיָ צְלוֹתֶיהָ דִיהוּדָה בְּמַפְקֵיהָ לְקַרְבָּא וְלְעַמִּיחָ תְּתִיבִינֶיהָ בְּשֵׁלֶם דְּזוּהִי יַעֲבֹדֵן לִיהָ פּוֹרְעֵנוּתָא מִסְנוֹאֵהִי וְסַעֲיֵד מִבְּעִילֵדְבָבָא הוּי לִיהָ וְלָלוּי אֵמָר תּוֹמֵיא וְאֹרִיא אֵלְבִישְׁתָּא לְגַבְרָא דְאַשְׁתַּכַּח חָסִיד קְדָמְךָ דְנִסִּיתָהּ בְּנִסִּיתָא וְהוּא שְׁלִים בְּחַרְתָּהּ ¹⁴ עַל מֵי מְצוֹתָא וְאַשְׁתַּכַּח מֵהֵימֵן דְעַל אֲבוּהִי וְעַל אִמִּיחָ לָא רַחִים כְּדָ חָבּוּ מִן דִּלְנָא וְאֵפִי אַחֻוּהִי וּבְנוּהִי לָא נָסִיב אֵרִי נָטְרוּ מִטְרַת מֵימַרְךָ וְקִימְךָ לָא אֲשַׁנּוּ כְּשָׂרִין אֲלִין דִּלְפּוֹן דִּינְךָ לִיעֲקֹב וְאֹרִיתְךָ לִישְׂרָאֵל יִשׁוּן קְטוֹרֶת בּוֹסְמִין קְדָמְךָ וְגַמִּיר לְרַעוּא עַל מַדְבַּחְךָ בְּרִיךְ יְיָ נִכְסוּהִי וְקוֹרְבָן דְּזוּהִי קָבִיל בְּרַעוּא תִּבְרַח חֲרָצָא דְסַנְאוּהִי וְדַבְעֵי דְבִבּוּהִי דְלָא יְקוּמוּן </p>	<p> Господь від Сінаю з'явився, і сяйво слави Його від Сеїру з'явилося нам; Він відкрився у величі Своїй на горі Паран, а з Ним – тьми святих. Написала правиця Його вогнем Тору, і Він дав [її] нам. Адже Він полюбив племена – усіх святих Своїх, Дім Ізраїлю. Могутньо Він вивів [їх] із Єгипту, і вони крокували під Твоєю хмарою, рухаючись за словом Твоїм. Тору дав нам Мойсей – передав у спадщину громаді Якова. І був в Ізраїлі Цар, коли збиралися старійшини народу, разом племена Ізраїлю. “Нехай живе Рувим життям вічним і смертю другою нехай не вмирає! І отримають сини його наділ за числом їх”. А про Юду сказав так: “Прислухайся, Господи, до молитов Юди, коли він вийде на війну, і до свого народу поверни його в мирі! Руки його нехай здійснять помсту над ненависниками його, і допомогою проти ворогів будь йому!” А про Левія сказав: “Ти зодягнув мужа в Туммім та Урім, що визнаний праведним перед Тобою, якого Ти випробуванням випробував, і він виявився досконалим; спокусив його при Водах Суперечки, і його визнано вірним; який над батьком своїм і над матір'ю не змилювався, коли вони згрішили проти правосуддя; і на обличчя братів своїх і синів своїх не звертає уваги, бо пильнують сторожу Слова Твого і заповіту Твого не зраджують. Вони здатні навчити суду Твого Якова, і Тори Твоєї – Ізраїля. Приємні пахощі вони представляють перед Тобою і досконалу жертву добровільну – на вівтар Твій. Благослови, Господи, майно його і жертву з рук його приймай прихильно! </p>
--	---

<p>לְבַלְמִיּוֹן אָמַר רָחִימָא דְיִי שְׂרֵי לְרוּחָצֵן עֲלוּהֵי יְהִי מְגִין עֲלוּהֵי כֹל יוֹמָא וּבְאֲרַעִיָּה תִשְׂרֵי שְׁכִינְתָא</p> <p>וְלִיּוֹסֵף אָמַר מְבָרְכָא מִן קֳדָם יְיָ אֲרַעִיָּה עֲבָדָא מְגִדְנִין מְטִלָא דְשִׁמְיָא מְלַעֲיָלָא וּמְמַבְיָעֵי עֵינָוִין [וְ]תְהוּמִין¹⁵ דְגִדְדִין מְמַעֲמִקֵי אֲרַעָא מְלַרְעָ</p> <p>עֲבָדָא מְגִדְנִין וְעֲלָצֵן מִיבּוּל שְׁמֵשָׁא עֲבָדָא מְגִדְנִין מְרִישׁ יִרְחַ בִּירְחַ</p> <p>וּמְרִישׁ טוֹרְיָא בְּכִירְיָא וּמְטוּב רִמֵּן דְלָא פִסְקֵן וּמְטוּב אֲרַעָא וּמְלָאָה</p> <p>רְעֵי לִיָּה דְשְׁכִינְתִּיָּה בְשִׁמְיָא וְעַל מֹשֶׁה אֲתַגְלִי בְּאַסְנָא יִיתָנִין כָּל אֵילִין לְרִישָׁא דִּיּוֹסֵף גְּבִרָא פְרִישָׁא דְאַחֻוּהֵי רָבָא דְבִנְוָהֵי זִיּוּא לִיָּה [וְ]גְבוּרָךְ¹⁶ אֲתַעֲבִידָא לִיָּה מִן קֳדָם דְתוּקֶפָא וְרוּמָא דִּילִיָּה בְּגִבּוֹרְתִּיָּה עֲמַמְיָא יִקְטִיל כְּחָדָא עַד סִיפֵי אֲרַעָא</p> <p>וְאַנּוֹן רְבִירְתָא דְבֵית אֶפְרָיִם וְאַיִנוֹן אֶלְפִיָּא דְבֵית מְנַשֶּׁה</p> <p>וְלִזְבוּלוֹן אָמַר חָדִי זְבוּלוֹן בְּמַפְקֵךְ לְאַגְחָא קְרָבָא עַל בְּעַלֵי דְבִבְדָךְ וְיִשְׁשַׁכְרַ בְּמַהֲכֵךְ לְמַעַבְדַּד זְמִנֵי מוֹעֲדֵיָא בִירוּשָׁלַם</p> <p>שְׁבִטֵיָּא דִישְׂרָאֵל לְטוֹר בֵּית מְקַדְשָׁא יִתְכַנְשׁוּן תָּמָן יִכְסוּן נְכֶסֶת קוּדְשִׁין לְרַעוּא</p> <p>אַרְיֵי נְכֶסֶי עֲמַמְיָא יִכְלוּן וְסִימֵן דְמִיטְמֵרֵן בְּחֵלָא יִתְגַלְלוּן לְהֵוֹן</p> <p>וְלִגְדֵי אָמַר בְּרִיד דְאַפְתִי לָגֵד כִּלְיָתָא שְׂרֵי</p> <p>וְקִטִיל שְׁלִטוֹנִין עִם מְלָכִין וְאַתְקַבֵּל בְּקִדְמִיתָא דִּילִיָּה אַרְיֵי תָמָן בְּאַחְסֵנְתִּיָּה מֹשֶׁה סְפָרָא רָבָא דִישְׂרָאֵל קְבִיר</p> <p>[וְ]הוּא¹⁷ נָפַק וְעַל בְּרִישׁ עֲמָא זְכוּרֵן קֳדָם יְיָ עֲבָד וְדִינְוָהֵי עִם יִשְׂרָאֵל</p>	<p>Зламай стегна ворогів його, і супротивники його нехай більше не встануть!”</p> <p>Про Веніаміна сказав: “Милість Господа нехай буде з тими, хто сподівається на Нього! Нехай буде щит над ним у всі дні і в землі його нехай мешкає Шехіна!”</p> <p>А про Йосипа сказав: “Благословенна від Господа земля його, що приносить плоди від роси небесної згори, і від джерел, що б’ють фонтанами, і глибинних джерел, що течуть із надр землі знизу! Що приносить плід та врожаї, сонцем виплекані; що приносить плоди від початку місяця кожен місяць;</p> <p>з вершин гір предковічних, і від блага пагорбів непорушних, і від блага землі й того, що наповнює її. І прихильність Того, Чия Шехіна в небесах і Хто відкрився Мойсею в кущі, – нехай прийде все це на голову Йосипа, мужа особливого серед братів його. Безліч нашадків його – насолода його, і могутність з’явиться в нього від Могутнього та Піднесеного [Бога] його, чисю могутністю він вб’є народи разом [усі] до країв землі.</p> <p>І вони – [нашадки] тьми дому Єфремового, і вони – тисячі дому Менаше”.</p> <p>А про Завулону сказав: “Радій, Завулоне, коли вийдеш, щоб іти битися з ворогами твоїми!</p> <p>І ти, Иссахаре, [радій], коли будеш встановлювати святкові часи в Єрусалимі!</p> <p>Коліна Ізраїлеві до гори Дому Святилища зберуться: там будуть заколювати жертви святі з натхненням.</p> <p>Бо жертви народів вони їстимуть і закопані в пісок скарби відкриються їм”.</p> <p>А про Гада сказав: “Благословенний Той, Хто розширює [межі] Гада! Як лев він мешкає і вб’є правителів з царями. І він дістав своє з самого початку, бо там, у його наділі, Мойсей, великий книжник Ізраїлю, похований:</p>
--	--

<p>וְלָדָן אֲמַר דָּן תִּקְוֵי כָּגֵר¹⁸ אֲרִיֹן אֲרַעִיָּה שְׂתִיָּא מִן נַחְלִיא דְנַגְדִין מִן מַתָּן</p> <p>וְלִנְפֹתָי אֲמַר נְפֹתָי סִבַּע רְעוּא וְמַלִּי בִרְכָן מִן קֹדֶם יי מְעַרְבֵי יָם גְּנִיסָר וְדִרְוֹמוֹהִי יִירָת</p> <p>וְלֹאֲשֵׁר אֲמַר בְּרִיךְ מִבְּרַכְתֵּי¹⁹ בְּנֵיא אֲשֵׁר יְהִי רְעוּא לְאַחֹוהִי וַיִּתְרַבָּא בְּתַפְלוּקֵי מְלַכִין תִּקְוֵי כְּבָרָא וְכִנְחָשָׂא וְכִיּוּמֵי עוֹלוּמוֹתָךְ²⁰ תּוֹקֶפְךָ</p> <p>לִית אֵילָא אֱלֹהָא דִישְׂרָאֵל דְשַׁכְנַתִּיה בְּשַׁמַּיָא בְּסַעֲדָךְ וְתוֹקֶפִיָּה בְּשַׁמַּיָא מְדוּר אֱלֹהָא [ד]מְלַקְדָּמִין²¹ דְּבַמִּימְרֵיהּ אֶתְעַבִּיד עֲלֵמָא וְתִרְיךְ מִן קִדְמָךְ סֵנְאָה וְאֲמַר שִׁיְצִי וַיִּשְׂרֵי יִשְׂרָאֵל לְרוּחֶצֶן בְּלַחֲוֹהִי כְּעֵין בְּרַכְתָּא דְּבִרְכִילִין יַעֲקֹב אֲבוּהוּן כְּאֲרַע עֵיבוֹר וְחַמְר אֲף שְׁמַיָא דְעַלְוִיהוּן יִשְׁמְשׁוּנוּן²² בְּטַלָּא</p> <p>טוֹבְךָ יִשְׂרָאֵל לִית דְּכֹרְתָךְ עֲמָא דְפּוֹרְקָנִיה מִן קֹדֶם יי תִּקְוֵי סַעֲדָךְ וְדַמֵּן קִדְמוֹהִי נִצְחָן גְּבִרְוֹתָךְ וַיִּתְכַּדְּבוּן סֵנְאָךְ לְךָ וְאֵת עַל פְּרִקְתָּ צוּרֵי מְלַכִּיהוּן תִּדְרוּךְ</p>	<p>[i] він виходив та входив на чолі народу, звершував праведні діла перед Господом, і суди Його з Ізраїлем [вершив]”.</p> <p>А про Дана сказав: “Дан сильний як дитя левів: земля його п’є з потоків, що течуть з Матнана”.</p> <p>А про Нафталі сказав: “Нафталі наситився прихильністю і повнотою благословень від Господа. Від моря Генісаретського на захід і до південних кордонів його він успадкує”.</p> <p>А про Ашера сказав: «Благословенний благословенням нащадків Ашер! Нехай знайде він прихильність у братів своїх і нехай хвалиться наїдками царів! Твердий мов залізо і як бронза, і як дні юнаків твоїх – сила твоя.</p> <p>Немає бога, крім Бога Ізраїлю, Чия Шехіна в небесах підтримує тебе, і сила Його – в небесах небес! Помешкання Бога, що Він від початку, що Він Словом Своїм створив світ, і Він відвів від тебе ворога, і сказав [тобі]: “Руйнуй!” А Ізраїль буде мешкати безпечно один, згідно з благословенням, яким благословив їх Яків, батько їхній. Як земля, що родить збіжжя й вино, [i] як небеса, що на них утворюється роса.</p> <p>Добре тобі, Ізраїлю, немає такого, як ти: народу, чие визволення – від Господа! Сильна допомога твоя, і від Нього – сила твоїх перемог. І будуть зводити наклеп на тебе вороги твої, але ти на шиї їхніх царів наступиш».</p>
--	--

Таким чином, ми можемо виділити найпоширеніші есхатологічні мотиви, що були внесені автором Таргума Онкелоса в текст парафраза біблійної поезії. Беручи до уваги той факт, що підхід до перекладу давньоєврейського оригіналу в цьому таргумі є майже буквальним у всіх непоетичних текстах, можемо зробити висновок, що до тексту були додані найважливіші концепти, які відрізняли юдейську есхатологію від інших релігійних вчень:

1. Уявлення про Месію як про могутнього Володаря з нащадків царя Давида, який підкорить народи світу.
2. Концепція Судного Дня, коли народи світу постануть на суд Божий.
3. Вчення про “другу смерть” для грішників та “життя вічне” для праведників.
4. Месіанське Царство зображується як епоха благоденства народу Ізраїлю, що буде ознаменована поверненням дванадцяти колін до Землі Обітованої, зокрема до Храмової гори в Єрусалимі.

Ці визначальні для юдейської есхатології концепти мали звучати при декламації таргумів під час синагогальної літургії, нагадуючи про основи релігійних уявлень

юдаїзму. Уведення їх саме в поетичний текст (який розглядався як пророчий) мало підсилити їхню авторитетність для аудиторії.

Іншою причиною таких трансформацій оригінальної поезії був сам характер поетичного тексту: метафоричність (а отже, неоднозначність) мови могла породжувати у свідомості слухача різні асоціації і варіанти тлумачення; тож, щоб уникнути відхилень від основних есхатологічних концептів, поезія була інтерпретована в парафразі арамейською мовою. У нашому випадку поезія виявляє значно більше світоглядних концепцій часів створення перекладу, ніж проза, і ця особливість може стати основою нової методики – пошуку алюзій на зміни світоглядних парадигм або відображень іделогічних особливостей саме у *варіаціях поетичних текстів*. Втім, ця методологія є можливою лише там, де ці варіації існують (як у нашому випадку).

¹ Вважається, що звідси походить старовинне українське слово *драгоман* – “перекладач”.

² У таргумі до Книги Йова зустрічаються елементи парафразу [Fitzmyer 1979, 161–182].

³ Огляд дискусії про походження Таргума Йонатана див. у книзі Е. Стаалдуйн-Сулман [Van Staalduin-Sulman 2002, 35–40].

⁴ М. Блек поділяв погляд Дж. Купера, який розглядав Таргум Онкелоса як “авторитетну редакцію” тієї ж палестинської таргумічної традиції, що збереглася в текстах Каїрської Генизи та в Таргумі Неофіті I [Black 1968, 17, 19–21, 26].

⁵ Інший варіант: הֹוֹת לִיָּהּ (v G c n).

⁶ Варіант: לִיָּהּ בְּהֵתִי (v).

⁷ Варіант: לִיָּהּ אֵלֵינוּ (B M R).

⁸ “Шальма” як етнонім, що позначає арабське плем’я, зустрічається в таргумах кілька разів, при цьому замінюючи собою назви різних народів Ханаану, що з арабами не були пов’язані (ТО Бут. 15:9 як заміна назви ханаанського народу кенеїв [קניז]; Таргум Йонатана I Сам. 16:6; Суд. 4:17; Єрусалимський Талмуд *Kiddušin* 1:61 – відповідає біблійному етноніму קניז; мідраш *Berešit Rabba* 44 – замість назви кенезеїв [קניז]; Вавилонський Талмуд *Бава Батра* 56a – замість назви кедмонеїв [קדמני]).

⁹ לֹאֲתִחַדְדָּתָא (l).

¹⁰ דִּי בְרָאֲךְ (i, b, g).

¹¹ מִן בְּנֵי (b).

¹² בְּעֵדָן (G).

¹³ Див. М.

¹⁴ בְּחַנְתְּהִי (i, s).

¹⁵ G O.

¹⁶ i B D b.

¹⁷ Варіант М.

¹⁸ כְּלוֹר (c, d, g, s).

¹⁹ מְבַרְכָת (j, i)

²⁰ עֵילִימוֹתְךָ (j), עֵרְלִימוֹתְךָ (S, V).

²¹ Див. j, i, T.

²² יִשְׁמְשׁוּנוֹן (j, i), יִשְׁמִינוֹן (b, h).

ЛІТЕРАТУРА

- Тов Э. *Текстология Ветхого Завета*. Москва, 2001.
Black M. Aramaic Studies and the Language of Jesus // **In Memorial Paul Kahle** / M. Black & G. Fohrer, eds. Berlin, 1968.
Brownlee W. H. The Habakkuk Midrash and the Targum of Jonathan // **Journal for the Jewish Studies**, 1953, № 4.
Dalman G. *Aramäischen Dialektproben*. Leipzig, 1896.
Dalman G. *Words of Jesus*. Edinburgh, 1902.
Fitzmyer J. A. *A Wandering Aramean: Collected Aramaic Essays*. Missoula, 1979.

Flesher Paul V. The Targumim // **Judaism in the Late Antiquity**. Leiden – New York – Köln, 1995.

Kahle P. Das palästinischen Pentateuchtargum und das zur Zeit Jesu gesprochene Aramäisch // **Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft**, 1958, № 49.

Kahle P. **The Cairo Genizah 2**. Oxford, 1959.

Kaufman S. Dating the Language of the Palestinian Targums and Their Use in the Study of First-Century Texts // **The Aramaic Bible**, 1994, № 166.

Metzger Bruce M. Important Early Translations of the Bible // **Bibliotheca Sacra**, 1993, № 150.

The Targum Onqelos. Translated, with a critical introduction, apparatus, and notes / Ed.: B. Grossfeld. Wilmington, 1988.

Van Staalduin-Sulman E. **The Targum of Samuel**. Kampen, 2002.